

Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Diplomatik Mûsikî Hediyeleri

According to Ottoman Archival Records, Diplomatic Musical
Gifts

İrfan YİĞİT

Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Türk Din Musikisi Anabilim Dalı

Asst. Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Theology,
Department of Turkish Religious Music, Aydın/Türkiye

irfanyigit@adu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-7265-1991

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 01 Eylül/September 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 25 Kasım/November 2025

DOI: [10.53683/gifad.1775558](https://doi.org/10.53683/gifad.1775558)

Atıf / Citation: Yiğit, İrfan. "Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Diplomatik Mûsikî Hediyeleri / According to Ottoman Archival Records, Diplomatic Musical Gifts". *Gifad: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi / The Journal of Gümüşhane University Faculty of Theology*, 15/29 (Ocak/January 2026/1): 279-314

İntihal: Bu makale özel bir yazılım ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by special software. No plagiarism was detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/pub/gifad> **Mail:** ilahiyatdergi@gumushane.edu.tr

Copyright© Published by Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Gümüşhane University, Faculty of Theology, Gümüşhane, 29000 Türkiye. Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Bu çalışma, Osmanlı İmparatorluğu'nun diplomatik ilişkilerinde mûsikînin bir kültürel temsil ve diplomasi aracı olarak nasıl kullanıldığını incelemektedir. Araştırmanın kapsamını, padişahların yabancı hükümdarlara gönderdiği mehter takımları, enstrümanlar ve marşlar, yabancı hükümdarlardan almış oldukları orkestra, enstrümanlar gibi hediyeler ile Osmanlı sarayında görev yapan yabancı mûsikîşinaslara verilen nişanlar, madalyalar, rütbeler oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler seyahatnameler, mûsikî tarihi literatürü ve dönemin ikincil kaynaklarıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, rivayet düzeyindeki bilgilerin ötesine geçerek arşiv belgelerine dayalı, kaynak temelli bir analiz imkânı sunmuştur. Bulgular, Osmanlı padişahlarının aldıkları ve gönderdikleri mûsikî hediyeleri aracılığıyla Avrupa saraylarıyla diplomatik ilişkilerin nasıl sağlandığını ortaya koymaktadır. I. François'ın III. Selim'e hediye ettiği orkestra, Kraliçe I. Elizabeth'in gönderdiği org, Sultan III. Ahmed'in Lehistan'a gönderdiği mehter takımı, Sultan II. Mahmud ve Abdülmecid'e ithaf edilen marşlar, Osmanlı sarayının yabancı mûsikîşinaslara verdiği nişanlar, madalyalar bu bağlamda dikkat çekici örneklerdir. Mûsikî hediyeleri yalnızca estetik armağanlar değil; aynı zamanda siyasal temsil, diplomasi dili ve kültürel propaganda unsurları olarak işlev görmüştür. Osmanlı'nın diplomatik ilişkilerinde mûsikî, kültürel nüfuzunu pekiştiren çok katmanlı bir araç hâline gelmiştir. Bu çalışma, mûsikî ile diplomasi arasındaki kesişim noktalarını arşiv belgelerine dayalı olarak yeniden değerlendirmekte ve hem mûsikî tarihi hem de diplomasi tarihi açısından özgün bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dinî Mûsikî, Osmanlı İmparatorluğu, Diplomasi, Mûsikî Hediyeleri, Nişan ve Madalyalar.

Abstract

This study examines how music served as a cultural and diplomatic instrument in Ottoman foreign relations. It focuses on mehter ensembles, instruments, and military marches gifted by Ottoman sultans, as well as European orchestras and instruments sent in return. Orders, medals, and ranks conferred on foreign musicians at the Ottoman court are also explored. Using qualitative methods, the research analyses original Ottoman archival documents alongside travelogues, music historiography, and secondary sources. This approach provides a grounded and document-based perspective beyond anecdotal narratives. Key cases include the orchestra presented by Francis I to Sultan Selīm III, the organ sent by Queen Elizabeth I, the mehter ensemble dispatched by Sultan Ahmed III to Poland, and the marches dedicated to Sultans Mahmūd II and Abdülmecid. These exchanges reveal

how music served as political symbolism, diplomatic communication, and cultural influence. The study offers new insights into the interplay between music, diplomacy, and cultural representation in Ottoman-European relations.

Keywords: *Religious Music, Ottoman Empire, Diplomacy, Musical Gifts, Medals and Decorations.*

Extended Summary

This article explores the complex role of music as both a cultural representation and a diplomatic instrument in the foreign relations of the Ottoman Empire between the sixteenth and nineteenth centuries. Drawing primarily on Ottoman archival sources, the study investigates how musical practices, ensembles, and objects functioned as diplomatic gifts and symbols of cultural power. It analyses the mehter ensembles, instruments, and compositions presented by the sultans to foreign rulers and the orchestras, mechanical instruments, and musical objects sent by European monarchs to the Ottoman court. In addition, the research examines the orders, medals, and titles conferred upon foreign musicians active in the Ottoman court, showing how these honours were embedded within the empire's broader cultural diplomacy strategies.

281

Methodologically, the research adopts a qualitative historical approach. Original documents from the Presidential Ottoman Archives are scrutinised and compared with contemporary travelogues, European and Ottoman music historiography, and other secondary sources. This comparative reading enables the study to move beyond anecdotal or legendary accounts and to offer a source-based analysis grounded in archival documentation. One methodological innovation uses a "Narrative Source Tracking Table," which traces how recurring anecdotes have been transmitted across different texts, identifies the earliest available written versions, and evaluates their historical reliability against archival evidence. This approach clarifies contested narratives such as the orchestra sent by Francis I of France, the mechanical organ gifted by Queen Elizabeth I, and the mehter ensemble dispatched by Sultan Ahmed III to Poland.

The findings demonstrate that musical gifts and honours served as multi-layered diplomatic tools. On the one hand, they expressed friendship, goodwill, and mutual recognition between rulers. On the other hand, they functioned as political representation and propaganda instruments, reinforcing the Ottoman Empire's symbolic authority in its dealings with European powers. The orchestra gifted by Francis I in 1543, though initially

celebrated, eventually provoked concerns within the Ottoman court that European music might soften the warrior ethos of the sultan and his people. This episode contributed to the emergence of the “Frenkçin” rhythmic style in Ottoman music, demonstrating how foreign musical encounters could stimulate cultural innovation and resistance.

Similarly, Queen Elizabeth I’s clockwork organ, delivered to the court of Sultan Mehmed III in 1599 by the English craftsman Thomas Dallam, reveals the intersection of technology, artistry, and diplomacy. The organ embodied English craftsmanship and a symbolic attempt to solidify political and commercial ties with the Ottoman Empire. While admired at first, the instrument was later dismantled during Sultan Ahmed I’s reign due to religious sensitivities, illustrating the ambivalent reception of Western cultural imports within the Ottoman context.

Another striking example is Sultan Ahmed III’s 1720 gift of a complete mehter ensemble to the King of Poland, a gesture that epitomised Ottoman cultural diplomacy. This act strengthened bilateral relations and disseminated Ottoman martial music into Europe. While Russia, Prussia, and Austria subsequently established Janissary-style bands inspired by mehter, these ensembles primarily emphasised ceremonial spectacle and exotic visual display rather than reproducing Ottoman military music’s authentic modal and rhythmic complexity. Thus, even where imitation fell short, the prestige of Ottoman musical traditions resonated across Europe, shaping perceptions of Ottoman culture.

282

The article also examines the practice of awarding orders, medals, and titles to foreign musicians. Figures such as Luigi Arditi, Joseph Solçer, and Franz Liszt were recipients of Ottoman decorations like the Mecidiye and Osmani orders. These honours were not mere personal rewards but instruments of cultural diplomacy that projected the Ottoman court’s patronage beyond its borders. The Ottoman state symbolically asserted its authority as a global arbiter of artistic excellence by honouring foreign musicians and integrating music into its broader diplomatic repertoire. Such acts reinforced the empire’s soft power and demonstrated how cultural prestige complemented political negotiation.

Beyond specific cases, the study argues that music in Ottoman diplomacy reflected a wider logic of symbolic exchange. Musical gifts and honours were part of a long-standing tradition of diplomatic gift-giving, where objects, performances, and titles mediated relationships between states. Yet, unlike jewels, horses, or textiles, music possessed a uniquely

performative dimension that allowed it to operate simultaneously as spectacle, ritual, and medium of communication. For this reason, musical diplomacy not only accompanied political negotiations but actively shaped them, offering a means to influence perception, to display imperial magnificence, and to cultivate trust.

In conclusion, the research contributes to music and diplomatic history by reassessing the intersections of art, politics, and international relations through Ottoman archival sources. It demonstrates that music was not marginal but central to the diplomatic strategies of the Ottoman Empire, serving as a cultural instrument of power, representation, and negotiation. By highlighting the agency of the Ottomans in using music strategically, the article challenges Eurocentric assumptions. It underscores the significance of cultural diplomacy in shaping the empire's place within the evolving global order.

Giriş

Devletler kendi güçleri oranında diğer devletler ile diplomatik ilişkilerini tesis etmişlerdir. Diplomatik ilişkiler de yaygın olan uygulama hükümdarların, kralların, padişahların, devlet başkanlarının huzurda birbirleri ile görüşmeleri şeklinde olanıdır. Bazı durumlarda yazışmalar ile de diplomasi yürütüldüğü olmuştur.¹ Filli olarak Osmanlı Devleti ve Avrupa devletleri arasındaki diplomatik ilişkiler çok erken tarihlerde tesis edilmiştir. Osmanlı Devleti, on dokuzuncu yüzyılda diplomasi ilişkilerine ağırlık vermeye başlamıştır. İlber Ortaylı'nın "En uzun yüzyıl" olarak nitelendirdiği on dokuzuncu yüzyıl Osmanlı Devleti'nin gelenekselin yanında bir yeninin var olduğu, toplumsal zevklerin değiştiği, daha çok Avrupa'dan etkilenen "yeni"nin ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Bu değişim resim, mimarlık ve mûsikî alanlarında da etkisini göstermiştir.²

19. yüzyılda diplomasi, önceki dönemlerle karşılaştırıldığında Osmanlı Devleti açısından çok daha büyük öneme sahiptir. İmparatorluğun güçsüzlüğü nedeniyle ortaya çıkan sorunların çözümü diplomasi ve uzlaşma arayışlarına bağlı hale gelmiştir. Diplomasi sayesinde zararların önlenebileceği, yardımların elde edilebileceği, reformlarla imparatorluğun kendini yenileyebileceği ve Batılılaşma yolunda ilerleyebileceği konusunda Avrupalı güçler ikna edilerek, onlardan gelmesi arzulan destek sağlanacaktı.³

¹ Temel İskit, *Diplomasi Tarihi* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018), 77.

² İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 35.

³ Roderic Davison, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Diplomasinin Modernleşmesi", çev.

Osmanlı Devleti'nin gönderdiği fevkalade elçilerden çok, Avrupa devletlerinin yolladığı elçiler sayıca fazlaydı. Bu elçiler, padişahın huzuruna çıkarken ya da önemli bir devlet adamıyla görüşürken belirli protokol kurallarına uymak zorundaydılar. Gerek Osmanlı sarayında gerekse Avrupa saraylarında, elçilerin, olağanüstü temsilcilerin ve diğer görevlilerin ilk gelişlerinde, ayrılışlarında veya özellikle hediye sunumlarında uymaları gereken son derece katı teşrifat kuralları bulunmaktaydı.⁴ İstanbul'daki elçiler, padişahın da hazır bulunduğu resmî kabul törenine yalnızca bir defa katılabilme hakkına sahiptiler ve bu kabul için çoğu zaman aylarca beklemek gerekirdi. Nitekim Fransız Büyükelçi Guilleragues 1679'da İstanbul'a gelmiş, ancak 1684 yılında padişahın huzuruna çıkabilmiştir. Fransız Büyükelçisi Kont de Ferrio ise hiç kabul edilmemiştir. On yedi yıl İstanbul'da görev yapan Saint-Priest ise padişah ile yalnızca bir kez görüşme fırsatı elde edebilmiştir.⁵

1490 yılında II. Bayezid tarafından Roma'ya gönderilen Mustafa Bey'den başlayarak, Osmanlı Devleti, elçilik kurumunu sistematik bir diplomatik araç olarak kullanmıştır. 1731'de Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın Avrupa hayatını yerinde gözlemlemek üzere Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'yi Paris'e olağanüstü elçi olarak göndermesi, sadece devletlerarası ilişkileri güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda kültürel etkileşimi de artırmıştır. Sultan III. Mustafa döneminde Giritli Ahmet Resmî, Nemçe ve Prusya'ya görevli olarak giderek Osmanlı'nın diplomatik varlığını Avrupa'da temsil etmiştir.⁶ Bu süreç, Sultan III. Selim döneminde daha kurumsal bir boyut kazanmış; Avrupa kurumlarını yakından incelemek üzere Ebubekir Ratip Efendi gibi isimler, gizli ya da açık diplomatik misyonlarla görevlendirilmiştir. Ahmet Azmi'nin Berlin'e, Rasih Efendi'nin Petersburg'a ve Seyyid Mehmet Emin Vahid'in Napolyon Bonapart'ın yanına elçi olarak gönderilmesi, Osmanlı diplomasisinin dönüşümünü göstermektedir. Bu elçiler, bilgi transferi, diplomatik denge ve devletin modernleşme süreçlerinde önemli roller üstlenmişlerdir.⁷

Devletler arasındaki bu diplomatik adımlarda hediyeler önemli bir konumdaydı ve farklı milletler arasında çok eskiden beri uygulanan buluşma ve tören adetlerinin önemli bir parçasıydı. Hükümdarlar tarafından

Hayrettin Pınar, *Tanzimat*, ed. Halil İnalcık- Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ankara: Phoneix Yayınları, 2006), 291.

⁴ Heinrich Glück, "16-18. Yüzyıllarda Saray Sanatı ve Sanatçılarıyla Osmanlıların Avrupa Sanatları Bakımından Önemi", *Belleten* 32/127 (1968), 370.

⁵ Couto, *Harp ve Sulh; Avrupa ve Osmanlılar*, 244.

⁶ Selçuk Alimdar, *Osmanlı'da Batı Müziği* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), 3.

⁷ İrfan Yiğit, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Mûsikî ve Yasaklar* (İstanbul: Dört Mevsim Kitap, 2023), 9.

genellikle büyük takdir gören bu hediyeler, diplomatik ilişkilerin niteliğini belirlemede ilk adımı teşkil ediyordu.⁸

Bu çalışma, Osmanlı diplomasi pratiğinde mûsikî hediyelerinin üstlendiği bağlamsal işlevleri ortaya koymayı ve bu işlevlerin arşiv belgeleri ile erken-modern döneme ait metinler ışığında nasıl doğrulanabileceğini sorgulamaktadır. İnceleme, dönemsel olarak Osmanlı Devleti ile sınırlandırılmış; özellikle yabancı temsilcilere takdim edilen mûsikî enstrümanları, mehter takımları, mekanik org gibi objeler ile nişan, madalya ve unvanlar odak noktası hâline getirilmiştir. Bu sınırlama, diplomatik hediyeleşme pratiğinin tarihsel, kültürel ve siyasal boyutlarının daha sistematik biçimde analiz edilmesine imkân tanımaktadır. Bu çalışmanın kapsamı üç boyutlu bir çerçeve içerisinde sınırlandırılmıştır. İlk olarak, zaman bakımından inceleme alanı 16. yüzyıldan 19. yüzyılın sonuna kadar uzanan dönemi kapsamaktadır. Başlangıç noktası olarak, Fransa Kralı I. François tarafından Kanûnî Sultan Süleyman'a gönderilen orkestra örneği alınmış; bitiş noktası ise Muzıka-i Hümayun'un kurumsallaşması ve II. Abdülhamid döneminde nişan ile madalya uygulamalarının yoğunlaştığı süreçle belirlenmiştir. Böylelikle çalışmada 16.-19. yüzyıllar arasındaki yaklaşık dört asırlık dönem, kronolojik bir bütünlük içinde ele alınmaktadır. _____ 285

İkinci olarak, mekânsal çerçeve Osmanlı sarayları (Topkapı, Dolmabahçe, Yıldız) ve Hariciye aracılığıyla yürütülen diplomatik temaslar ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda hem saray içinde yabancı mûsikîşinaslara yönelik taltifler hem de Osmanlı tarafından yabancı hükümdarlara gönderilen mehter takımları, org gibi mûsikî enstrümanları kapsam içine dâhil edilmiştir.

Üçüncü olarak, konu sınırlaması yalnızca yabancı mûsikîşinaslara ve yabancı hükümdarlara verilen mûsikî temalı hediyelerle yapılmıştır. Yerli mûsikîşinaslara yönelik ödül, destek ve taltifler bu araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Böylelikle çalışma, Osmanlı'nın kültürel diplomasi pratiğinde mûsikî hediyelerinin uluslararası boyutunu ön plana çıkararak daha odaklı ve sistematik bir analiz sunmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmada nitel yöntem benimsenmiş ve tarihsel dokümantasyon tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın temel malzemesini Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri'nde yer alan belgeler oluşturmaktadır. Belge seçimi yapılırken, özellikle fon-tasnif-gömlek kodları üzerinden erişilen ve diplomatik bağlamda mûsikîye dair unsurları içeren

⁸ Couto, *Harp ve Sulh; Avrupa ve Osmanlılar*, 244.

kayıtlar dikkate alınmıştır. Bu seçimde konu etiketleri, tarih aralığı ve belgenin diplomatik ilişkilerde mûsikî hediyeleriyle doğrudan bağlantısı belirleyici olmuştur.

Araştırmada incelenen belgeler arasında İ.HR, İ.MBH, Y.PRK.TŞF gibi diplomasi ve protokol yazışmalarına dair tasniflerde yer alan kayıtlar değerlendirilmiştir. Bu tercih, söz konusu tasniflerin diplomatik ilişkiler, devlet protokolü ve yabancı şahsiyetlere yönelik taltiflere dair en somut verileri sağlamasından kaynaklanmaktadır.

Çalışmada arşiv belgeleri, seyahatnameler ve mûsikî tarihi literatürü arasında karşılaştırmalı bir yöntem izlenmiş; rivayetlerin güvenilirliğini sınamak amacıyla doğrulama zinciri kurulmuştur. Arşiv kayıtları birincil kaynak olarak esas alınmış, seyahatnameler olayların çağdaş tanıklıklarını ortaya koyan ikincil kanıtlar olarak değerlendirilmiş, müzikoloji literatürü ise bu bulguların akademik bağlama oturtulmasında kullanılmıştır. Bununla birlikte, araştırmanın sınırlılıkları da göz önünde bulundurulmuştur. İlk olarak, mûsikî hediyelerine dair rivayetlerin bir kısmının en erken kaynaklarına her zaman ulaşamamış, bu durum bazı aktarımların eleştirel biçimde yorumlanmasını zorunlu kılmıştır. İkinci olarak, arşiv taraması mevcut belgelerin çeşitliliğine rağmen örnekleyici bir nitelik taşımış, tüm kayıtların kapsamlı şekilde incelenmesi mümkün olmamıştır. Üçüncü olarak ise terminoloji farklılıkları, özellikle “mehter” adlandırmaları gibi kavramların dönemsel ve bağlamsal değişkenlik göstermesi, yorumlarda dikkatli bir yaklaşımı gerektirmiştir.

286

Makalede Osmanlı diplomasi pratiğinde mûsikî hediyelerinin tarihsel ve kültürel işlevlerini anlamaya yönelik olarak üç temel soruya odaklanılmaktadır. İlk olarak, Osmanlı padişahlarının yabancı mûsikîşinaslara verdikleri hediyelerin (enstrümanlar, mehter takımları, nişan, madalya ve unvanlar) hangi tarihsel ve diplomatik bağlamlarda ortaya çıktığı sorgulanmaktadır. İkinci olarak, bu hediyelere dair rivayetlerin ve anlatıların hangi kaynaklardan beslendiği, bu kaynakların güvenilirliğinin nasıl değerlendirilebileceği tartışılmaktadır. Üçüncü olarak ise mûsikî hediyelerinin, Osmanlı’nın kültürel diplomasi anlayışında nasıl bir temsil ve güç göstergesi işlevi gördüğü analiz edilmektedir.

Bu çalışmanın özgün katkılarından biri, aynı rivayetin farklı kaynaklarda çeşitli biçimlerde aktarılmış olmasına dikkat çekmesidir. Osmanlı diplomasi pratiğinde mûsikî hediyelerine dair anlatılar, kimi zaman seyahatnamelerden, kimi zaman müzikoloji literatüründen, kimi zaman da ikincil kaynaklardan aktarılmış; ancak bu rivayetlerin hangi kaynağa

dayandığı, nasıl çeşitlendiği ve ne ölçüde güvenilir olduğu çoğu kez yeterince sorgulanmamıştır. Bu nedenle, rivayetlerin aktarım zincirini görünür kılmak amacıyla aşağıda “Rivayet Kaynak İzleme Tablosu” hazırlanmıştır.

Söz konusu tablo şu başlıkları içermektedir: Rivayet/Vaka – Bilinen en erken yazılı tanıklık (yıl/eser/sayfa) – İkincil aktarımlar – Metinler arası farklar – Arşiv veya başka birincil kanıt – Değerlendirme. Bu yapı sayesinde her bir rivayetin ilk kez hangi metinde geçtiği, daha sonraki dönemlerde hangi eserlerde tekrarlandığı, metinler arası farklılıkların neler olduğu ve arşiv belgeleriyle desteklenip desteklenmediği sistematik biçimde ortaya konulmaktadır.

Tablonun örnek satırlarında şu rivayetler yer almaktadır: Fransa Kralı I. François tarafından gönderilen orkestranın Osmanlı mûsikisinde “Frenkçin” usulünün doğmasına yol açtığına dair anlatı; Kraliçe I. Elizabeth’in gönderdiği mekanik org ve bu çalgının akıbetiyle ilgili farklı rivayetler; Sultan III. Ahmed’in Lehistan Kralı II. August’a mehter takımı hediye etmesi ve bunun Avrupa’daki yansımaları.

Bu yöntem, literatürde çoğu kez doğruluğu sorgulanmadan aktarılan rivayetleri metinsel karşılaştırma yoluyla tenkit süzgecinden geçirmekte; böylece rivayetlerin kaynakları, çeşitlenme biçimleri ve tarihsel bağlamı daha açık ve sistematik bir biçimde ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla “Rivayet Kaynak İzleme Tablosu”, çalışmanın literatüre getirdiği en önemli yeniliklerden biri olarak, rivayetlerin akademik titizlikle değerlendirilebilmesine imkân tanımaktadır.

Tablo 1: Rivayet Kaynak İzleme Tablosu

Rivayet / Vaka	En Erken Yazılı Tanıklık (Yıl – Eser – Sayfa)	İkincil Aktarımlar	Metinler Arası Farklılıklar	Arşiv / Birincil Kanıt	Değerlendirme
I. François’ın Orkestrası ve ‘Frenkçin’ Usulü	Michale Praetorius, Syntagma Musicum (1618) – II. cilt	Rauf Yekta, Önder Kütahyalı, İsmail Hakkı Özkan, Bülent Aksoy, Pierre Bourdelot	Çalgılar kırıldı / kısa süre dinlendi / Frenkçin usulü doğdu	Arşiv belgesi yok (rivayet ağırlıklı)	Batı kaynaklarındayal; Osmanlı arşivinde teyit yok
Dallam’ın Orgu (I. Elizabeth)	Thomas Dallam’ın Günlüğü	Maria Shmygol, Miriam	Orgun akıbeti farklı: I.	Dallam’ın günlüğü (Birincil tanıklık)	Birincil kaynak güvenilir; sonraki rivayetler

III. Mehmed)	(1599), Hakluyt Society baskısı	Bibby, Stanley Mayes	Ahmed figürleri kırdırdı vs.		çeşitlenmiş
III. Ahmed'in Lehistan Kralı II. August'a Mehter Hediyesi	Cinuçen Tanrıkorur'un aktardığı bilgiler (modern literatür)	Rauf Yekta, Türk müzikoloji literatürü, Avrupa kaynakların da dolaylı izler	Mehter tüm kaynaklar da var; Avrupa'da ki versiyonlar ı yüzeyssel	Arşiv belgeleri mevcut (protokol/sefaretnamelere)	Tarihsel olarak doğrulanabilir; kültürel diplomasi örneği
II. Wilhelm'in Fanfar Hediyesi (1898)	Selçuk Alimdar'ın aktarımları (modern kaynak)	Muzıka-i Hümâyün literatürü, dönemin Osmanlı basını	Padişahın ilgisi var ancak bandoya itibar edilmediği aktarılıyor	Arşiv belgesi muhtemel, örneklerde doğrudan sunulmamış	Modern kaynak aktarımı; arşiv teyidi ile güçlenmeli

1. Osmanlı Diplomasi Geleneğinde Hediyeleşme Kültürü

Hediyeleşme kültürü insanlar arasındaki bireysel ilişkiler kadar devletler ve milletler arasında da varlığını yüzyıllardır sürdürmektedir. Devletler arasındaki hediyeleşme kültürü diplomasi ile yürütülmüş olup bu özelliğinden dolayı siyasi bir anlam kazanmıştır. Bir devlet başkanının, imparatorun ya da diplomatik kimliğe sahip bir şahsın bir başka diplomatik kimliğe sahip kişiye ya da herhangi bir sanatçıya vermiş olduğu eşya, unvan ya da madalya “diplomatik hediye” niteliği kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin 1299 yılında beylik olarak başladığı siyasi tarihi 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasıyla son bulmuştur. Osmanlı devlet geleneği, söz konusu 624 yıllık dönem içerisinde pek çok diplomatik ilişkiye tanıklık etmiştir. Her ne kadar Osmanlı Devleti, 18. yüzyıla kadar Batı Avrupa'ya daimî temsilci gönderme düşüncesinden uzak durmuş olsa da İstanbul'a gelen çok sayıda elçiyi kabul etmiş; ayrıca 1490'da Roma'ya gönderilen Mustafa Bey örneğinde olduğu gibi, itibarlı elçi ve temsilcileri farklı dönemlerde görevlendirmekten geri kalmamıştır.⁹

Hediye olarak mücevherat, madalya, at, resim, kılıç, tüfek gibi silahlar, yüzük, halı vb. eşyalar diplomatik makamlar arasında alınıp verilmiştir. Ülkeler arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilerin düzeyini belirlemede hediyeler hayati bir role sahiptir. Osmanlı sarayında, tıpkı Avrupa krallarının saraylarındaki gibi, diplomatlar gayelerine ulaşabilmek için hediyeler vermiş,

⁹ Couto, *Harp ve Sulh; Avrupa ve Osmanlılar*, 27.

bazı durumlarda kişilere rüşvet vererek iltimaslar elde etmiştir.¹⁰ Bu hediyeler içerisinde mûsikî enstrümanları, mûsikî eserleri, unvanlar, kitaplar gibi mûsikî ile ilgili olanları da vardır. Ticari veya siyasi ilişkilerin tesis edilmesinde kullanılan diplomatik hediyeleşme yöntemi kendisine has kurallar ve kaidelerle uygulanmıştır. Mûsikî ile ilgili olan hediyeler de bu kurallara tabi olmuştur.

Ayrıca, hediyeleşmenin yalnızca huzurda fiziksel takdimlerle sınırlı olmadığı; yazılı belgeler aracılığıyla gerçekleştirilen taltifler, görevlendirmeler, nişan, madalya ve unvan tevcihlerinin de bu çerçevede ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır.¹¹ Bu doğrultuda, mûsikî ile diplomatik ilişkiler arasındaki etkileşim tarihsel ve kültürel bir perspektiften değerlendirilmekte; söz konusu hediyelerin uluslararası ilişkilerdeki işlevi ve sembolik anlamı akademik bir bakış açısıyla analiz edilmektedir.

Farklı dönemlerde nazariyat yazarları, özellikle Osmanlı padişahlarına ithafen eserler kaleme almış ve bu eserleri onlara hediye etmiştir. Gayrimüslim mûsikîşinaslar Osmanlı'daki geleneksel icra yöntemlerine kendi icra teknikleri ile, besteledikleri eserler ile ve nazariyât kitaplarında ele aldıkları nazari bilgiler ile büyük katkı sağlamışlardır. Bilhassa III. Selim'in mûsikîşinas gayrimüslimler ile yakın teması olmuştur.¹² İki devlet başkanının karşılıklı olarak birbirine gönderdiği hediyeler ile bir padişahın, hükümdarın veya devlet başkanının bir şahsa sunduğu madalya, nişan, rütbe ya da unvanlar, diplomatik hediye kapsamında değerlendirilmiştir.

2. Kültürel Diplomasi Bağlamında Hamilik ve Mûsikî

Diplomatik hediyeler, verilen unvanlar, nişanlar, madalyalar “hamilik” de içermektedir. Hami kelimesi sözlük anlamı olarak “koruma, esirgeme, sahip çıkma” anlamlarına gelmektedir. Bu kavramın Türkçedeki karşılığı “mesenlik”tir. Mesenlik Fransızca “mécène” kelimesinden Türkçeye geçmiştir.¹³ Selman Benlioğlu Saray ve Mûsikî isimli eserinde bu kavram ile ilgili şu ifadelere yer vermektedir:

“Bu kavram sanat için kullanıldığında en geniş ifadeyle, imkân sahibinin sanat üreticisini desteklemesi şeklinde açıklanabilir. İmkân sahibi zamana ve şartlara göre devlet, saray, kral/padişah/halife, idareci

¹⁰ Couto, *Harp ve Sulh; Avrupa ve Osmanlılar*, 244.

¹¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. İrfan Yiğit, “Osmanlı Arşiv Vesikalarında Mûsikîşinaslara Verilen Devlet Nişanları ve Madalyalar”, *Van İlahiyat Dergisi* 12/21 (2024), 36-53.

¹² Selman Benlioğlu, *Saray ve Mûsikî* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2018), 198.

¹³ Benlioğlu, *Saray ve Mûsikî*, 47.

sınıf, aristokratlar, şirketler, dernek/vakıflar ve nihayet tüketici sınıfında olan sivililer bile olabilir. Destekleme şekilleri de farklılık arz edebilir; para, maaş, kadro, giyecek, yiyecek, barınma, manevi destek vs. Sanatçı hamisinin kendisine sağladığı desteğine karşılık olarak onun zevk ve tercihlerine hitap eden eserler üretmek durumunda kalmaktadır. Dolayısıyla iktidar sanatçı birlikteliği karşılıklı memnuniyet esasına göre çift yönlü mekanizmadır.”¹⁴

Hamilik, yabancı mûsikîşinaslar içinde uygulanmıştır. Bazı durumlarda verilen nişan, madalya, unvan ve hediyeler yabancı sanatçılara karşı yapılan bir çeşit hamiliktir. III. Selim ve II. Mahmud iktidarlarda Batı dünyası ile artan ilişkiler sonucunda Osmanlı’ya gelen ve yaşayan yabancı mûsikîşinasların genelde Avrupalı oldukları söylenebilir.¹⁵ Osmanlı birçok yabancı sanatçıya ev sahipliği yapmış bir devlettir. Bestecisi, sazendesi, hanendesi birçok mûsikîşinas Osmanlı topraklarında uzun yıllar mûsikî kültürüne büyük katkılar sağlamıştır. Sağlanan bu katkılarda diplomatik bazı karşılıklar verilmiştir. Dolayısıyla, yabancı mûsikîşinaslara yönelik bu tür taltifler bireysel bir takdir göstergesi olmanın yanı sıra aynı zamanda Osmanlı’nın kültürel diplomasisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bu uygulamalar, hem Batı ile kurulan ilişkilerin güçlenmesine hem de Osmanlı mûsikî geleneğinin uluslararası düzeyde görünürlük kazanmasına katkı sağlamıştır. Böylece mûsikî, siyasî ve diplomatik bağlamda da işlevsel bir araç hâline gelmiştir.

3. Diplomatik Hediyeler

Osmanlı İmparatorluğu’nda diplomatik ilişkiler yalnızca siyasi müzakereler ve ticari imtiyazlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda dönemin kültürel kodlarını yansıtan hediyeler aracılığıyla da şekillenmiştir. Orkestralar, mehter takımları, mekanik org gibi enstrümanlar, ayrıca nişanlar, madalyalar ve onursal unvanlar bu bağlamda birer “diplomatik hediye” olarak öne çıkmıştır. Bu tür armağanlar, devletler arası ittifakların güçlendirilmesinde sembolik değer taşımış, kimi zaman kültürel etkileşim ve müzikal yeniliklerin (örneğin “Frenkçin” usulü) doğmasına vesile olmuştur. Öte yandan, yabancı mûsikîşinaslara tevcih edilen nişan ve rütbeler, Osmanlı’nın yalnızca bireysel takdir göstergeleri değil, aynı zamanda kültürel diplomasi ve uluslararası temsil stratejilerinin bir parçası olarak okunmalıdır. Bu bölümde, Osmanlı’nın diplomatik hediyeleşme pratiği çerçevesinde orkestraların gönderilmesi, Avrupa krallarına hediye edilen

¹⁴ Benlioğlu, *Saray ve Mûsikî*, 18.

¹⁵ Benlioğlu, *Saray ve Mûsikî*, 96.

mehter takımları, Batı hükümdarlarının saraya takdim ettiğı org gibi enstrümanlar ve yabancı sanatçılara tevcih edilen devlet nişanları ile madalyalar örnekler üzerinden incelenecektir.

3.1. Orkestralar

Osmanlı-Batı diplomatik ilişkilerinde en dikkat çekici müziksel armağanlardan biri, özellikle 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı sarayına gönderilen orkestralardır. Bu armağanlar sadece birer kültürel jest değildir. Siyasi ittifakların pekiştirilmesine yönelik sembolik bir araç niteliğı de taşımıştır. Fransa Kralı I. François'ın Kanûnî Sultan Süleyman'a gönderdiği orkestra örneğinde olduğu gibi, bu tür hediyeler Osmanlı ile Batı arasındaki karşılıklı diplomatik temaslarda mûsikînin aracı rolünü açık biçimde ortaya koymuştur. Ancak konuyla ilgili bilgiler farklı kaynaklarda çeşitli şekillerde aktarılmış, orkestraların Osmanlı sarayındaki etkileri ve padişahın tepkileri konusunda farklı rivayetler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, bu bölümde orkestraların diplomatik bir hediye olarak işlevi, kaynakların güvenilirliğı ve rivayetlerin çeşitliliğı bağlamında ele alınacaktır.

Osmanlı sarayına gönderilen orkestralara dair anlatılar, farklı kaynaklarda benzer unsurlar taşımakla birlikte içerik ve ayrıntılar bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bu alt başlık altında söz konusu rivayetlerin bir arada sunulmasının amacı, literatürde sıkça tekrarlanan bilgilerin dayandığı kaynakları tespit etmek, farklı aktarımlar arasındaki nüansları ortaya çıkarmak ve bu anlatıların tarihsel doğruluğunu eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmektir. Böylece, I. François'ın Kanûnî Sultan Süleyman'a hediye ettiğı orkestra örneğinde görüldüğü üzere, mûsikînin diplomatik bir armağan olarak nasıl algılandığı ve bu armağanın tarih yazımında hangi biçimlerde yorumlandığı daha sistematik bir şekilde incelenecektir.

Fransa Kralı, 1543 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi, Osmanlı'nın Fransa'ya verdiği desteğe ve aralarındaki sorunların çözülmesine yönelik olarak bazı hediyeler göndermiştir. Bu hediyelerden birisi diplomatik amaçlı olarak gönderilen orkestradır. Osmanlı ve Fransa arasında yapılan antlaşma sonrasında, Fransa Kralı I. François, Osmanlı padişahı Kanunî Sultan Süleyman'dan iki milyon düka altın borç ile at ve savaş gemisi istemiş, bu yardıma karşılık olarak da seçkin mûsikîşinaslardan oluşan bir orkestra hediye etmiş, İstanbul'a göndermiştir.¹⁶ Bu hediye, iki ülke arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi

¹⁶ Ogün Atilla Budak, *Türk Müziğinin Kökeni-Gelişimi* (Ankara: Phoenix, 2006), 81.

adına önemli bir diplomatik jest olarak kabul edilmiştir.¹⁷ Önder Kütahyalı, söz konusu orkestraya dair şu bilgileri aktarmaktadır:

“Avrupa mûsikîsi ile ilk yakın temas Fransa Kralı I. François'in saldırgan Avusturya'ya karşı Osmanlı'dan gördüğü yardımlara teşekkür olmak üzere Kanunî Sultan Süleyman'a sunduğu orkestradır. Türkçe kaynaklar, 1543 yılında İstanbul'a gelen topluluktan "Orkestra" olarak söz eder. Rönesans dönemindeki gelişmelere bakılarak Osmanlı başkentine gönderilen mûsikîşinasların, geniş kadrolu bir oda müziği topluluğunu oluşturdukları rahatça söylenebilir. Fransızların çaldığı yapıtların, Kanûnî'deki savaşçı ruhu yumuşatmasından korkulmuştur. Bu nedenle sanatçıların Osmanlı topraklarında mûsikî yapmalarını yasaklandı ve bazı kaynaklara göre çalgıları ellerinden alınıp kırındırdı.”¹⁸

Aynı konu ile ilgili aktarım seyahatnamelerde de geçmektedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın mûsikî ile ilişkisini anlatan rivayetlere seyahatnamelerde rastlanmaktadır. Bu konu ile ilgili rivayetlerden birisini Rauf Yekta, mûsikî hocası Zekai Dede'ye dayanarak anlatmaktadır. Bu rivayete göre Kanuni döneminde Fransız müzisyenlerden oluşan bir grup ilk kez İstanbul'a gelmiş, Padişahın huzuruna çıkarak üç zamanlı usullü bir eser icra etmişlerdir. Eserde kullandıkları usûl padişahın dikkatini çekmiştir. Saray müzisyenlerinden bu usul ile aynı usulde eserler bestelemelerini emretmiştir. Türk mûsikîcilerinin bir Fransız mûsikî topluluğu tarafından icra edilen eserden ilhamla “Frenkçin” usulünü düzenlemişlerdir.¹⁹ Frenkçin kavramını Kazım Uz, mûsikî terimi olarak “Fransızcadaki Avrupalı anlamına gelen “franc” kelimesinden türemiş olup “devşiren, toplayan” anlamındaki “-çin” ekiyle “Avrupalıları toplayan” anlamındadır.” şeklinde tanımlamıştır.²⁰ I. François'in hediye ettiği bu orkestra sayesinde “Frenkçin” usulü alaturka mûsikîye kazandırılmıştır. Bu usûl ile ilgili İsmail Hakkı Özkan şu bilgiyi aktarmaktadır:

“Fransa Kralı I. François, 1543 yılında Kanûnî Sultan Süleyman'a devrin usta mûsikîşinaslarından müteşekkil bir orkestra göndermiştir. Bu orkestranın sarayda verdiği konserler esnasında eserlerden birinin

¹⁷ Alimdar, *Osmanlı'da Batı Müziği*, 1.

¹⁸ Önder Kütahyalı, “Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa Müziği” *Mûsikî Mecmuası* 52/465 (1999), 30.

¹⁹ Bülent Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Mûsikî* (İstanbul: Pan Yayıncılık, 2003), 44.

²⁰ Mehmet Öncel, *Kazım Uz Müzik Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları, 2023), 168.

usulü padişah tarafından çok beğenilmiş ve Türk mûsikişinaslarının da bu ritimde eser bestelemesi istenmiştir. İsmi bilinmeyen bir mûsikişinas da frenkçin adıyla düzenlediği bu usulde eserler bestelemiştir.”²¹

Bülent Aksoy Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Mûsikî isimli eserinde Rauf Yekta Bey bu hikâyeyi Oliver Aubert’in *Histoire abrégée de la musique ancienne et moderne* isimli eserinden aktardığına dair bilgi vermektedir. Bu eserde rivayet şu şekilde aktarılmaktadır:

“1543’te François, I. Süleyman’a (Kanuni) Fransa’da o devrin usta mûsikişinaslarından bir topluluğu kendisini hoşnut edeceğini zannederek yolladı. Padişah bunlara huzurunda birkaç eser icra ettirerek iltifatlarda bulundu. Hatta hediyeler ihsan etti. Fakat en kısa zamanda memleketi terk etmedikleri takdirde bunun hayatlarına mâl olacağını ihtar etti. Bunları dinledikten sonra o kadar heyecanlanmıştı ki, böyle bir mûsikinin kendi cengâver ruhuna tesir edeceğinden ve aynı neticenin milleti üzerinde de meydana geleceğinden korkmuştu.”²²

Bu rivayetin anlatıldığı başka kaynaklarda vardır. Bunlardan birisi de Alman mûsikî tarihçisi ve bestecisi Michale Praetorius’un 1618 yılında yayımlanan *Syntagma Musicum* adlı eseridir. Bu eserin ikinci cildinde rivayet şu şekilde anlatılmaktadır:

293

“Fransa Kralı I. François, Türk hükümdarı Süleyman’a armağan olarak her tür mûsikîde ustalaşmış sanatçılar göndermişti. Türk hükümdarı başlangıçta pek memnun olmuştu. Ama çok zaman geçmeden, İstanbul haklı büyük bir heyecanla bu sanatçıları dinlemek için akın etmeye başlayınca bu mûsikînin kendi mûsikîlerinin disiplinini bozacağını anladı. Bu hakikat karşısında korkup sanatçıları Fransa’ya geri gönderdi. Sazlarını da ellerinden aldırıp ateşe attırdı. İmansız Muhammed’in insanlara ilham veren, gönüllerdeki ateşi dindiren şarabın, mûsikînin, bütün güzel sanatların zararlı etkileri olabileceği yolundaki öğüdünü hatırlamıştı çünkü.”²³

Diğer bir kaynak ise Pierre Bourdelot’nun 1715 yılında yayımlanan *Histoire de la Musique et de ses effets* isimli eseridir. Bu eserde aynı rivayet biraz daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Fakat dikkat çeken bir husus vardır. Birçok kaynakta gelen orkestrayı Kanuni Sultan Süleyman geri gönderirken enstrümanları kırdırıp gönderdiği yazmaktadır:

²¹ İsmail Hakkı Özkan, “Firenkçin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 13/133.

²² Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Mûsikî*, 44.

²³ Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Mûsikî*, 45.

“I. Fransua’nın Konstantinopolis’in elçisi olan Mr. De La Foret’in²⁴ anılarında 1543 yılında yeni müttefiki olan II. Süleyman’ın büyüklüğüne saygın ve memnun olacağına inanarak layık bir hediye olarak en yetenekli müzisyenlerden oluşan bir grup göndermesi üzerine. Süleyman ilk başta onu çok olumlu karşıladı ve sarayında tüm saray halkının önünde üç farklı konser vermeleri için onlara müsaade verdi; dinledikleriyle ilgili çok memnun görünüyordu. Ancak bu mûsikînin onun savaşı ruhunu yumuşattığını fark ettiğinden, bu mûsikînin saray mensupları üzerinde daha da büyük bir etki yaratabileceğine karar verdi. Müzisyenleri çok övdü, mûsikînin kendi yönetiminin etkilenmesine neden olmayacağına, ancak şarabı kullanma özgürlüğünün buna yol açabileceğinden korkuyordu. Bu düşünce onu, tüm enstrümanları kırdırdıktan sonra, müzisyenlerin kendi imparatorluğuna yerleşmelerini yasaklayıp ölüm cezasına çarptırarak bu mûsikî grubunu geri göndermeye zorladı. Ancak onları utançlarından dolayı teselli etmek için büyük bir hediye yaptırdı. Süleyman Fransız Büyükelçisine bunun Savaşçı ruhunu yavaşlatmak için I. Francis’in siyasi bir oyunu olduğuna inanıyordu. Tıpkı Yunanlıların Perslere oyun göndermesi gibi, efendisinin kendisini savaş mesleklerinden uzaklaştırmak için bu eğlenceyi gönderdiğine inandığını söyledi.”²⁵

Selçuk Alimdar Alman İmparatoru II. Willhelm’in Sultan II. Abdülhamid’e etmiş olduğu mûsikî hediyesi hakkında şu bilgileri vermektedir:

“1898 yılında Sultan II. Abdülhamid’i ziyaret için gelen Alman İmparatoru II. Willhelm, padişahın mûsikîye olan ilgisini biliyordu. Beraberinde sekiz parçadan oluşan fanfar muzıka aletlerini getirerek sultana hediye etti. Gelen çalgıları Bahriye Nezareti’ne hediye eden Sultan İstanbul Vapur-ı Hümâyununda ayrılacak personelle bu çalgıların kullanılmasını emretti. Lombardi kısa sürede fanfar takımını kurarak padişahın huzurunda başarılı bir konser verip epeyce takdir kazandı. Sultanın çok çalgılı bir bandoyu tercih etmesi nedeniyle sonrasında bu bandoya pek itibar etmediği öne sürülür.”²⁶

Rivayet, farklı tarihçiler ve müzikologlar tarafından çeşitli şekillerde

²⁴ Jean de La Forêt, (Jean de La Forest ya da Jehan de la Forest) (ö. 1537), 1534’ten 1537’ye kadar Osmanlı İmparatorluğu’nda görev yapan ilk resmi Fransız Büyükelçidir. Bkz. Charles A. Frazee, *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire 1453-1923* (Newyork: Cambridge University Press, 2006), 27.

²⁵ Pierre Bourdelot - Jacques Bonnet, *Histoire de la musique et de ses effets depuis son origine jusqu’à présent* (Amsterdam: Cochart, 1715), 212.

²⁶ Alimdar, *Osmanlı’da Batı Müziği*, 50.

aktarılmıştır. Önder Kütahyalı, Rauf Yekta, İsmail Hakkı Özkan gibi isimlerin eserlerinde bu olay, Fransız orkestralarının İstanbul'a gelişi ve Kanunî Sultan Süleyman'ın bu müziği nasıl algıladığı konusunda benzer unsurlar barındırmaktadır. Ancak her bir kaynak, padişahın orkestraya verdiği tepkiyi farklı derecelerde ve biçimlerde anlatmaktadır. Bazı kaynaklar, Osmanlı padişahının orkestrayı hemen geri gönderdiği ve çalgılarını kırdırıldığına vurgu yaparken, bazıları müzikal etkilerin daha kısa süreli olduğunu belirtir.

Orkestranın icra etmiş olduğu mûsikî, Osmanlı'da "Frenkçin" usulünün doğmasına yol açmıştır. Bu, sadece bir müzikal terim değil, aynı zamanda kültürel bir dönüşümün simgesidir. Fransız orkestralarının Osmanlı müziği üzerinde bıraktığı etki, Türk mûsikîsiyle ilgili daha geniş bir yenilik ve değişim sürecinin parçası olmuştur. İsmail Hakkı Özkan ve Kazım Uz gibi müzikologlar, "Frenkçin" teriminin Fransız etkisinden türediğini ve Türk mûsikîsine katılan yeni bir usul olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Metindeki farklı kaynaklar, olayın tarihsel bağlamını ve Kanunî Sultan Süleyman'ın orkestraya verdiği tepkiyi farklı biçimlerde sunmaktadır. Genel olarak, orkestranın bir diplomatik hediye olarak gönderilmesinin ve Kanunî Sultan Süleyman'ın müziğe olan bakışının tarihi bir olay olarak kaydedilmesi — 295 gerektiği konusunda fikir birliği vardır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nda mûsikî ve sanatın sosyal yapıyı etkileyebileceğine dair duyulan endişeler, özellikle padişahın bu tür kültürel etkileri denetleme çabalarını yansıtmaktadır.

Fransa Kralı I. François'ın Osmanlı İmparatorluğu'na gönderdiği orkestranın, bir diplomatik hediyein ötesinde, müziksel ve kültürel bir etkileşimin simgesi olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaratılan "Frenkçin" usulü, bu etkileşimin bir örneğidir. Ancak Kanunî Sultan Süleyman'ın mûsikî ile ilgili kaygıları, Osmanlı'daki kültürel yapının ne denli koruyucu ve denetleyici olduğunu da göstermektedir. Bu durum hem dönemin sosyal yapısına hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun kültür politikalarına dair önemli bilgiler sunmaktadır.

Bu bağlamda, Osmanlı sarayına gönderilen orkestralar ve Osmanlı'dan Avrupa'ya hediye edilen mehter takımları, müziğin diplomatik ilişkilerde karşılıklı bir etkileşim aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Bir yandan Batı'dan Osmanlı'ya gelen müzik toplulukları kültürel bir çeşitliliğe zemin hazırlarken, öte yandan Osmanlı'dan Avrupa'ya hediye edilen mehter takımları da Türk mûsikî geleneğinin kıta genelinde tanınmasına ve farklı biçimlerde yeniden yorumlanmasına vesile olmuştur. Böylece mûsikî,

yalnızca bir sanat faaliyeti olmaktan öte, iki medeniyet arasındaki siyasal, sosyal ve kültürel temasların da güçlü bir ifadesi haline gelmiştir.

Osmanlı'nın diplomatik ilişkilerde mûsikîyi bir armağan ve kültürel temsil aracı olarak kullandığına dair dikkat çekici örneklerden biri de Sultan III. Ahmed döneminde yaşanmıştır. Cinuçen Tanrıkorur'da Sultan III. Ahmed'in Lehistan Kralına hediye etmiş olduğu mehter takımı ile ilgili şu bilgileri aktarmaktadır: "Sultan III. Ahmed, 1720 yılında savaşlarda kaybettiği için Batı ülkelerine barış döneminde dostluk nişanesi olarak Lehistan Kralı II. August'a tam takım bir mehter hediye eder."²⁷ Buna özenen diğer ülkeler de benzer taleplerde bulunurlar. Rusya öncelikli olmak üzere Prusya, diğer Avrupa ülkelerinin çoğunluğu aynı şekilde mehter takımı kurmayı yüzyılın son çeyreğine kadar başarırlar. Fakat kurulan bu mehter takımları Türk mehter takımlarına benzer mûsikî icrası yapar bir niteliğe sahip değildir.²⁸ 1720'de Sultan III. Ahmed tarafından Lehistan Kralı II. August'a hediye edilen mehter takımı, Osmanlı'dan doğrudan gönderildiği için gerçek icra geleneğini temsil eden yegâne örnek olarak öne çıkmıştır. Bu topluluk, repertuarı, makam ve usûl düzeniyle Osmanlı mehter musikisinin Avrupa'daki otantik yansıması olmuştur. Ancak aynı dönemde Rusya, Prusya ve Avusturya gibi devletler Osmanlı'dan esinlenerek kendi mehter benzeri takımlarını kurmaya başlamışlardır. Bu topluluklar, görkemli kıyafetleri, egzotik enstrümanları ve 'Türk tarzı' gösterişli duruşları ile dikkat çekmiş; fakat müzikal bakımdan Türk mehterinin özgün çok katmanlı ritmik yapısını ve makam zenginliğini yansıtamamışlardır. Nitekim 18. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa ordularındaki 'Janissary-style bands', mehterden ziyade büyük davul, zilsiz ya da zil eklenmiş bas davul, üçgen (triangle) gibi vurmali çalgılarla törensel ihtişamı öne çıkaran bir icra biçimini benimsemişlerdir. Bu nedenle Avrupalı taklit mehterler, müzikte Osmanlı'ya yaklaşmasalar da diplomatik temsil, kültürel egzotizm ve askerî törenlerdeki sembolik işlevleriyle Avrupa kamuoyunda güçlü bir etki yaratmışlardır.²⁹

296

Sultan III. Ahmed'in Lehistan Kralı II. August'a mehter takımı hediye etmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun diplomatik ilişkilerde mûsikîyi bir araç olarak kullanma geleneğinin bir örneğidir. Mehter, Osmanlı sarayının ve

²⁷ Cinuçen Tanrıkorur, *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi* (Dergah Yayınları, 2016), 26.

²⁸ Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Mûsikî*, 20.

²⁹ Mark Berry, "from Angels to Orchestra (PART I): an iconographic history of the triangle through the 19th Century", *Publicación electrónica disponible en [consulta 12-09-2021]* (22 Eylül 2016).

ordusunun gücünü simgeleyen bir müzikal gelenektir ve bu hediye, savaşların sona erdiği, barışın sağlandığı bir dönemde dostluk ve iyilik nişanesi olarak verilmiştir. Mehter takımlarının bu şekilde hediye edilmesi, dönemin kültürel diplomasi araçlarından biri olarak karşımıza çıkar. Osmanlı hem askeri gücünü hem de kültürel mirasını temsil eden mehter takımını, Batı ülkelerine olan ilişkilerde bir dostluk sembolü olarak kullanmıştır.

Lehistan Kralı'na mehter takımı hediye edilmesinin ardından, özellikle Rusya ve Prusya gibi ülkeler, bu gelenekten ilham alarak kendi mehter takımlarını kurmayı istemiştir. Ancak bu takımların, Türk mehter takımlarının mûsikî icrasına benzer bir nitelikte olmaması, kültürel farkların ve müziksel geleneklerin ne denli belirleyici olduğunu göstermektedir. Batı'daki mehter takımları, Türk mehter geleneğinden yalnızca dışsal bir benzerlik taşımış ve geleneksel Osmanlı mehter mûsikîsinin derinliğini ve özgünlüğünü tam anlamıyla yansıtamamıştır. Bu durum, mûsikînin sadece bir görsel ya da sembolik öğe olarak değil aynı zamanda kültürel bir bütün olarak algılanması gerektiğini gösterir. Batılı ülkeler, bu müziksel geleneği sadece estetik ve askeri bir gösteri aracı olarak almışlardır, fakat mehterin içinde barındırdığı derin anlamı ve Osmanlı kültürünün ayrılmaz bir parçası olan askeri-müzikal ritüeli tam anlamıyla içselleştirememişlerdir.

Batılı ülkelerde kurulan mehter takımları, Türk mehter takımlarına benzer bir mûsikî icrası yapma niteliği taşımamaktadır. Burada "benzer icra" ile kastedilen şey, sadece görsel bir benzerlikten ibaret olup, gerçek anlamda bir müziksel benzerlikten bahsedilemez. Mehter, yalnızca bir askeri mûsikî değil, aynı zamanda Osmanlı'nın askeri düzenini, disiplinini ve sosyal yapısını yansıtan bir semboldür. Batı'daki mehter takımları ise daha çok oryantalist bir imaj yaratma amacı güderek, bu mûsikî geleneğini dışsal bir taklit olarak benimsemişlerdir. Yani, bir yandan Türk kültürüne olan ilgi ve hayranlık görünürken, diğer yandan Batı'nın kendi müziksel ve kültürel bağlamı içinde bu geleneğin tam anlamıyla entegre edilemediği görülmektedir.

Mehter takımı, Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri gücünün ve disiplini simgelerken, aynı zamanda saray kültürünün ve devletin kudretinin de bir göstergesidir. Bu bağlamda, Batı ülkelerine gönderilen mehter takımları, bir anlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri kültürünü yüceltirken, aynı zamanda bu kültürün Batı'daki algısına dair bir strateji olarak da değerlendirilebilir. Batılı ülkeler, Osmanlı'yı askeri gücüyle tanıyorlardı, ancak Osmanlı kültürünün çok daha derin bir sanat ve mûsikî mirası içerdiğini anlamamışlardır.

3.2. I. Elizabeth'in Hediyesi ORG

Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı Avrupa ile ilişkileri, 16. yüzyılda önemli bir dönüm noktası yaşamış ve bu süreç hem diplomatik hem de kültürel anlamda yeni bir evreye girmiştir. Doğu ile batı arasında artan ticaret bu yüzyılda Osmanlı Devleti ile İtalya, Fransa, İngiltere devletleri arasında sürekli diplomatik ilişkiler kurulması zorunluluğunu doğurmuş, Osmanlı ülkesine gelip giden Avrupalıların sayısı geçmiştekiyle karşılaştırılamayacak ölçüde artmıştır.³⁰

16. yüzyılın sonlarında ülkesine yeni pazarlar aramaya başlayan İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth, çeşitli kentlerin yanında İstanbul'a da tüccarlar göndermiştir. Devlet büyüklerine verilecek armağanların parasını da onlardan almıştır. III. Murat'a verilecek olan armağan hem saat hem de çalgı işlevini yapan bir mekanik orgdu. Çalgının İstanbul'a getirildiği tarih olan 1599'da III. Murat ölmüş, bu nedenle söz konusu org III. Mehmet'e sunulmuştur. Çalgıyı Thomas Dallam yapmış ve kendisi de İstanbul'a gelerek onu Topkapı Sarayı'nın bir köşküne kurmuştur.³¹

Maria Shmygol, "A Gift Fit for a Sultan: Thomas Dallam's Clockwork Organ" başlıklı yazısında I. Elizabeth tarafından III. Mehmed'e hediye edilen org ile ilgili şu bilgileri aktarmaktadır: 298

"Bu orgu Kraliçe I. Elizabeth, Sultan III. Mehmed'e, iki hükümdar arasında samimi bir ilişki kurma girişiminin bir nişanesi olarak hediye etmiştir. O tarihlerde bu çok önemli ve ilginç bir hediyeydi. İngiltere ile Osmanlı arasında sağlam bir ilişkinin kurulması ve sürdürülmesi, İngiltere'nin on altıncı yüzyılın sonlarında Doğu Akdeniz'deki emellerinin başarısı açısından hayati önem taşıyordu. Artık Cape çevresindeki ticareti İspanyollar ve Portekizliler kontrol ederken, İngiliz tüccarlar güvenlik ve Sultan'ın topraklarıyla doğrudan ticaret yapmak için çok uğraşıyorlardı. Daha önce ticaret genellikle Venedikliler ve Flanders'dan gelen ticaret gemileri gibi araçlar vasıtasıyla yapılıyordu. Bu bağlantılar kopunca Doğu Akdeniz ile ticaret tamamen durdu. İngiliz müzakereciler hem İngiltere'nin hem de Sultan III. Murad'ın ortak düşmanı olan İspanya'yı kullanarak iki güç arasında diplomatik müzakereleri başlattılar. Sultan Murat'tan I. Elizabeth'e çok güzel iltifatlar geliyordu. I. Elizabeth'te bu iltifatlara kayıtsız kalmadı ve karşılık verdi. Elizabeth'in niyeti, Protestan İngiltere ile İslam dünyasının pek çok ortak noktasının olduğunu Sultan'a kanıtlamaktır. 1580 yılında Sultan III. Murad İngiliz tüccarlara imtiyazlar tanıdı.

³⁰ Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Mûsikî*, 27.

³¹ Kütahyalı, "Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa Müziği", 30.

Fransız büyükelçisi itiraz edip anlaşma bozulana kadar her şey yolunda gidiyordu. Müzakereler yeniden başladı ve 1592'de Elizabeth, "The Vali and Company of Merchants of the Levant" adında yeni bir şirket için imtiyaz verdi. Sultan III. Murad öldüğünde yerine III. Mehmet padişah oldu. İngilizlerin Sultan'ın topraklarındaki haklarını sağlamlaştıracak yeni bir diplomatik misyona ihtiyaçları vardı. İngiliz büyükelçinin Sultan III. Mehmet'e kendisini ispatlaması gerekiyordu. Çünkü Sultan III. Mehmet İngiliz büyükelçisini tanımayacaktı. Bu nedenle I. Elizabeth bir org göndermeye karar verdi. Dallam'ın saat mekanizmalı orgunu Whitehall Ziyafet Evi'nde çalışır halde gören Elizabeth, bundan etkilendi ve bunu Sultan III. Mehmed için uygun ve abartılı bir hediye olacağını düşünerek göndermeye karar verdi."³²

Miriam Bibby, "Thomas Dallam's Visit to the Sultan of Turkey" başlıklı makalesinde I. Elizabeth tarafından III. Mehmed'e hediye edilen orgun yapım süreci ve ustası ile ilgili bilgiler aktarmaktadır:

"Bu orgu yapmak için en iyi kişi, the Blacksmiths Şirketi'nin bir üyesiyle organ yapımı eğitimi almak için Londra'ya gelen Lancashire doğumlu bir zanaatkar olan Thomas Dallam'dı. Daha sonra bir org yapımcısı olarak tanınacak ve Cambridge Üniversitesi'ndeki King's College Şapeli için org yaparak üne kavuşsa da Sultan'a hediye edilmek üzere org yapımına görevlendirilmesinden önceki işleri hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Dallam sadece organı inşa etmekle görevli değildir, aynı zamanda bu işle birlikte Konstantinopolis'e seyahat etmek ve kurulumunu denetlemek için de görevlendirilmiştir. Dallam, tarihçiler için değerli olan, İstanbul'a gidiş dönüş yolculuğunu eğlenceli hikâyelerle aktardığı bir günlük bırakmıştır. İlk kez on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Hakluyt Society tarafından yayınlanan günlük, büyük bir merak duygusu uyandırmıştır. Bu yolculuk başından beri maceralarla dolu olmuş, Dallam, Kaptan Richard Parsons yönetimindeki Merchants of the Levant Company adına kiralanan tüccar Hector ile yelken açmıştır."³³

³² Maria Shmygol, "A Gift Fit for a Sultan: Thomas Dallam's Clockwork Organ", *Medieval and Early Modern Orient*s (Erişim 18 Mayıs 2024).

³³ Miriam Bibby, "Thomas Dallam's Visit to the Sultan of Turkey", *Historic UK* (Erişim 19 Mayıs 2024).

Fotoğraf 1: İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in Osmanlı Padişah'ı III. Murad'a gönderdiği hediye orgun resmi³⁴

Sultan III. Mehmet'in için Thomas Dallam's büyük orgu şekil olarak yukarıdaki fotoğraftaki gibidir. Dallam kendisinin imalatı olan mekanik orgu sarayda kurarak padişahın huzurunda çalmıştır. Sultan III. Mehmet bu icradan memnun kalarak ve Dallam'a 4,5 altın sikke hediye etmiştir.³⁵

Dallam, Sultan III. Mehmet'in huzuruna geldiklerinde yaşadıklarını şöyle aktarmaktadır:

³⁴ Istanbul Elsewhere, "The Organ That Dazzled the Grand Seigneur", (Erişim 19 Eylül 2024).

³⁵ Alimdar, *Osmanlı'da Batı Müziği*, 2.

“Hakan iskemlesinde oturan Grand Sinyor” (Padişah) gürültünün kesilmesini buyurdu. Herkes sustu; ortalık tamamen sessizleşti. Bu sırada armağan, Grand Sinyoru selamlamaya başladı; çünkü armağanın yanından ayrılmazdan önce onun saatini, oraya bir çeyrek saat sonra geleceğini düşünerek kurup ayarlamıştım. Önce saat 22 kez vurdu; ardından, 16 çanlık takım çalmaya koyuldu ve dört sesli bir nağme çaldı. Bu nağme de sona erince orgun ikinci katının köşelerinde ayakta duran ve ellerinde birer trompet tutan iki şahıs bu trompetleri kaldırdılar, ağızlarına götürerek bir fanfar çaldılar. Bu sona erince org, beş sesli bir nağme çaldı. Orgun 16 ayak boyunda olan tepesinde, içi ardıc ve tarla kaslarıyla dolu sık bir çalılık vardı. Mûsikî bitince bu kuşlar kanatlarını çırparak Öttüler... Sonra Grand Sinyor, Kapiâğası'na dönerek orgun aynı şeyleri bir daha tekrarlayıp tekrarlamayacağını sordu. Kapiâğası, öbür saat başında tekrar çalacağım söyleyince Sultan orada kalacağını bildirdi.”³⁶

THE SULTAN SCATTERING LARGESSE
A seventeenth century Turkish miniature from the *Sarname* (Old Seraglio Library, Istanbul)

AN ORGAN FOR THE SULTAN

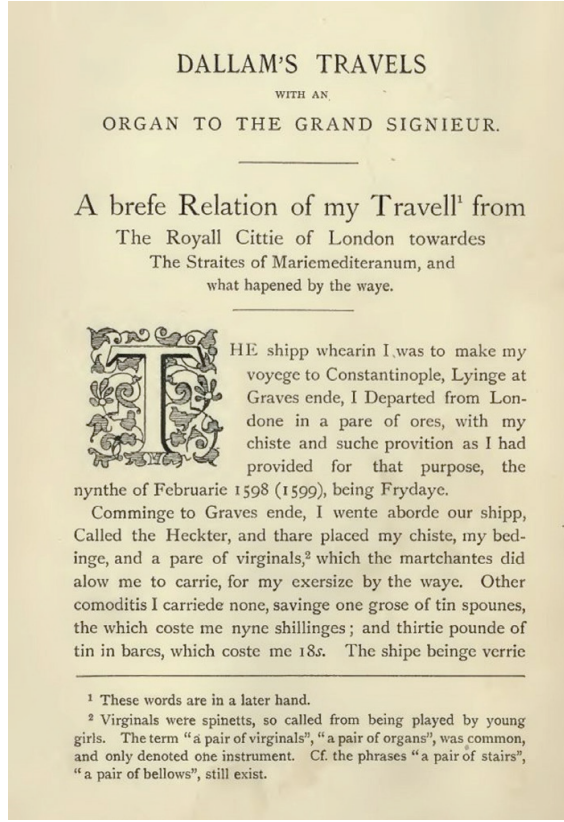
Stanley Mayes

PUTNAM
43 GREAT RUSSELL STREET
LONDON: MCMLVI

Fotoğraf 2: Stanley Mayes'in “Sultan İçin Bir Organ” kitabının iç kapak sayfası

³⁶ Kütahyalı, “Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa Müziği”, 30.

Fotoğraf 3: Dallam'ın Hakluyt Society tarafından basılan günlüğünün açılış sayfası³⁷

Org'un akıbeti daha sonrasında pek iyi olmamıştır. III. Mehmet'in ölümünden sonra bir gün orgu gören I. Ahmet sarayında böylesine garip bir şeyin olmasını şeriata aykırı bulmuş, çalgının üzerindeki figürleri kendi eliyle kırarak tahta kesimleri yaktırmıştır.³⁸

Bu olay, Osmanlı-İngiliz ilişkilerinin yalnızca diplomatik değil aynı zamanda kültürel boyutlarının da ne kadar derin olduğunu göstermektedir. Thomas Dallam'ın mekanik orgu, bir hediyeden öte, Batı teknolojisinin ve sanat anlayışının Osmanlı sarayına girişini temsil eden sembolik bir araçtır. Kraliçe I. Elizabeth'in bu hediyesi, İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki ticari

³⁷ Emre Aracı, "Topkapı Sarayı'nın Yitik İngiliz Orgu", *Andante Dergisi* 151 (Mayıs 2019), 37.

³⁸ Kütahyalı, "Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa Müziği", 31.

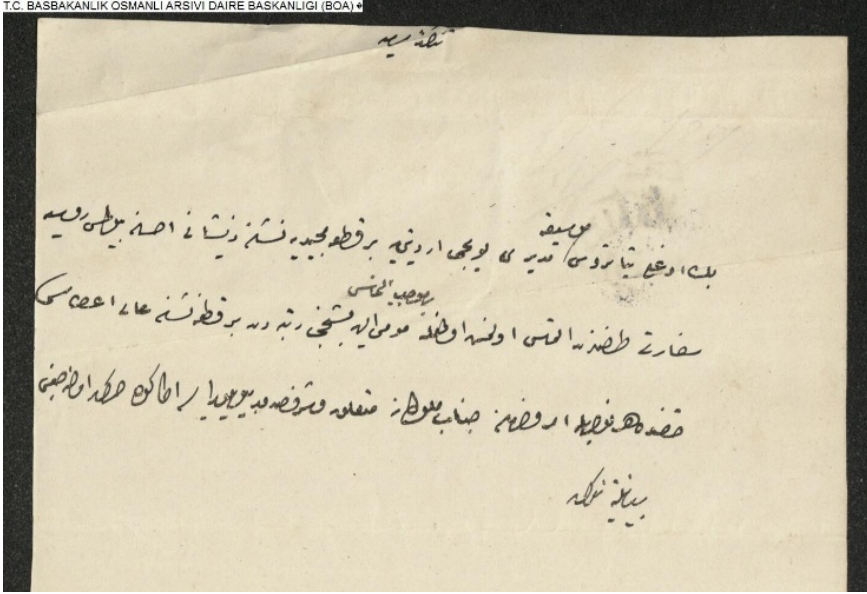
çıkartlarını güvence altına almak için ne kadar yaratıcı yollar denediğini ortaya koyarken, aynı zamanda Osmanlı'nın Batı'daki diplomatik ağırlığını da göstermektedir. Ancak orgun kısa süreli ömrü ve I. Ahmed döneminde dini hassasiyetler sebebiyle yok edilmesi, Osmanlı'da Batı'dan gelen kültürel unsurların her zaman kabul görmediğini, özellikle şer'î kaygıların bu tür etkileşimleri sınırlayıcı bir rol oynadığını hatırlatmaktadır. Dolayısıyla bu örnek, Osmanlı'nın Batı ile ilişkilerinde karşılıklı hayranlık ve ihtiyatın aynı anda var olduğunu, diplomatik hediyelerin ise bu hassas dengeyi şekillendiren önemli araçlardan biri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

4. Diplomatik Hediye olarak Devlet Nişanları, Madalyalar ve Unvanlar

Diplomatik hediyeler sadece eşyalardan oluşmamıştır. Devlet nişanları, kişiye verilen unvanlarda diplomatik hediye kapsamında değerlendirilebilir. Osmanlı padişahları, saltanatları boyunca çeşitli gerekçelerle hem yerli hem de yabancı kişilere devlet nişanları, madalyalar ve unvanlar tevcih etmişlerdir. Bu hususta daha önce 'Osmanlı Arşiv Vesikalarında Mûsikîşinaslara Verilen Devlet Nişanları ve Madalyalar'³⁹ başlıklı bir makale yayımlanarak konunun ayrıntıları ele alınmıştır. Ancak bu çalışmada ele alınan konu, yalnızca yabancı mûsikîşinaslara Osmanlı padişahları tarafından tevcih edilen nişan, madalya ve unvanlarla sınırlıdır. Dolayısıyla bu çalışma, Osmanlı Devleti'nin uluslararası sanat ve diplomasi ilişkileri bağlamında yabancı mûsikîşinaslara yönelik onurlandırma ve ödüllendirme pratiklerine odaklanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıldan itibaren nişanlar, önemli birer ödüllendirme ve taltif aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. III. Selim döneminde 1801 yılında çıkarılan Hilal Nişanı bu sürecin ilk örneklerinden sayılabilir. Ardından 1831'de ihdas edilen 'İftihar Nişanı', devlet tarafından verilen ilk resmî nişan olma özelliğini taşımaktadır. Bu tarihten sonra kısa hükümdarlık süresi olan Sultan V. Murad hariç tutulduğunda Sultan Mehmed Reşad'a kadar her padişahın birden fazla nişan ihdas ettiği görülmektedir.⁴⁰ Yerliden daha çok yabancı devlet nişanları ve özellikle mûsikî ile ilgili verilenleri bu çalışmanın araştırma alanına girmektedir.

³⁹ İrfan Yiğit, "Osmanlı Arşiv Vesikalarında Mûsikîşinaslara Verilen Devlet Nişanları ve Madalyalar", *Van İlahiyat Dergisi* 12/21 (2024), 36-53.

⁴⁰ Alimdar, *Osmanlı'da Batı Müziği*, 140.

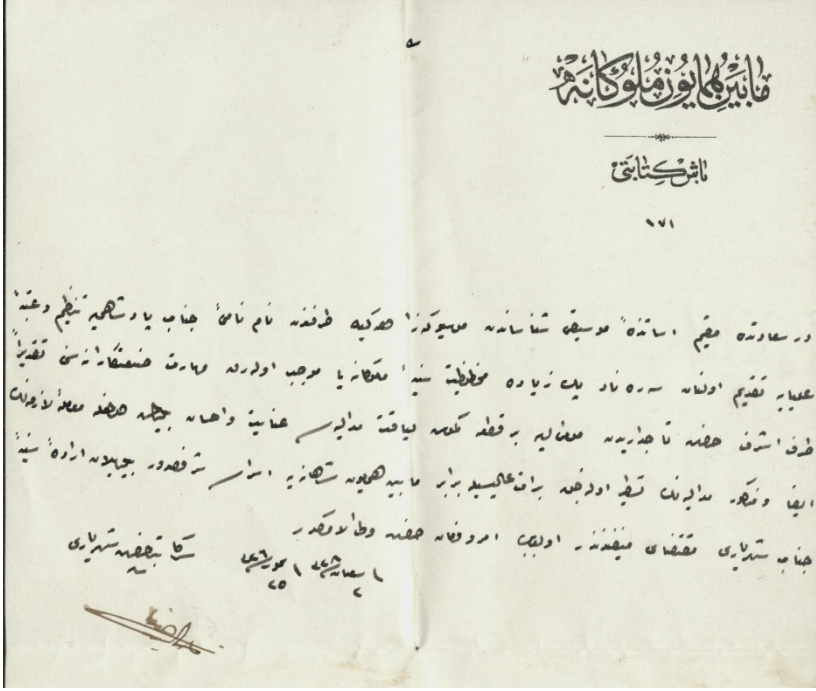

Belge-1: Beyoğlu Tiyatrosu'nun müzik müdürü olan Luici Arditi'nin Rusya Sefareti'nin de aracılığıyla ödüllendirilmesini ve kendisine 5. rütbeden Osmanlı Nişanı verilmesini konu alıyor (Osmanlı Arşivi (CDAB.OA), *Sadaret Âmedî Kalemi Defterleri [AMD]*, No.73, Gömlek No.13_02_01.).

Beyoğlu Tiyatrosu mûsikî müdürü Luici Arditi bir kıt'a mecdî nişanı ve nişan-ı ihsânî buyurulmuş Rusya sefareti tarafından iltimas olunmuş olmakla muma ileyh beşinci rütbeden bir kıt'a nişan-ı âlî i'tası hususunda emr-u ferman cenab-ı mülukâne müteallik ve şerefsudûr buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire.

Günümüz Türkçesiyle

Beyoğlu Tiyatrosu müzik müdürü Luici Arditi'ye bir adet Mecidî Nişanı ve İhsan Nişanı verilmiştir. Bu husus Rusya Sefareti tarafından da rica edilmiş olmakla, adı geçen kişiye beşinci rütbeden bir adet Osmanlı Nişanı verilmesi konusunda padişahın emri ve iradesi şerefli bir şekilde çıkacak olursa, buna göre hareket edileceği beyan edilmiştir.

Belge-2: Dersaadet'te mukim musiki şinas Mösyö Kezaheki'ye bir Gümüş liyakat Madalyası ihsan buyurulduğı. (1328Ş-006) (Osmanlı Arşivi (CDAB.OA), *İrade Mabeyn-i Hümayun* [İ.MBH.] No.3 Gömlek No.31.).

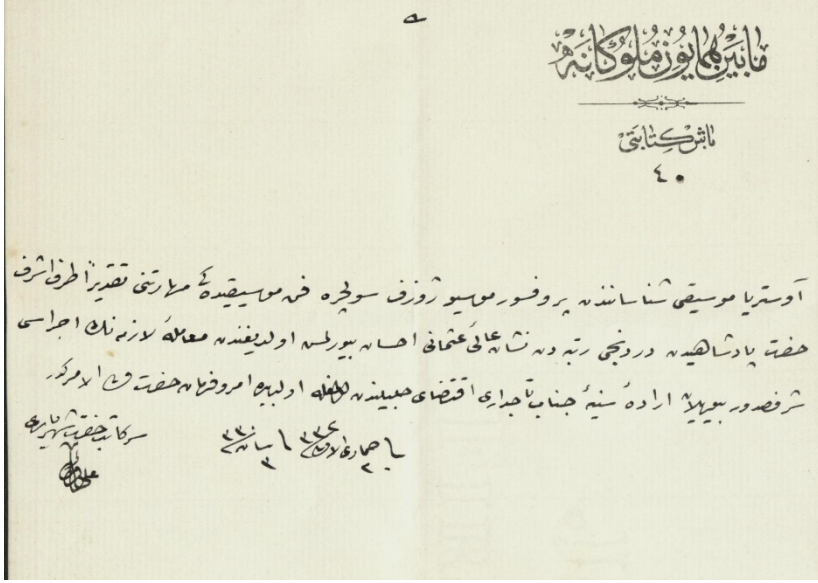
Dersaadet'te mukîm esâtize-i mûsikî-şinâsandan Mösyö Kezaheki tarafından, nâme-i cenâb-ı padişâhîye tanzim ve atabe-i ulyâya takdim olunan serenad, pek ziyâde mahtûtiyyet-i seniyye-i mülûkânelerine mucib olarak, mahâret-i san'atkârânesi takdiren, taraf-ı eşref huzu'-ı tâcdârîden mumailleyhe bir kıt'a Altın Liyâkat Madalyası inayet ve ihsan buyrulmuş olduğundan, mu'âmele-i lâzımenin ifâsı ve mezkûr madalyanın tastîr olunacak berât-ı âlîyesi ile beraber Mabeyn-i Hümayun serhanesine ısrârı şerefsüdûr olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehriyâr, muktezâ-yı emr-i âlî olbabda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Günümüz Türkçesiyle

Dersaadet'te (İstanbul'da) ikamet eden mûsikîşinas hocalardan Mösyö Kezaheki tarafından padişaha ithafen bestelenip yüce makama takdim olunan serenad, padişah hazretlerinin yüksek beğenisine mazhar olmuş olduğundan, sanatkârane mahareti takdiren, mumailleyhe (adı geçen kişiye) bir kıta Altın Liyakat Madalyası ihsan ve lütfedilmiştir.

Gerekli işlemlerin yapılması ve söz konusu madalyanın düzenlenecek olan beratıyla birlikte Mabeyn-i Hümayun başkâtibine iletilmesi hususunda irade-i seniyye (padişah emri) çıkmıştır.

Bu, padişah hazretlerinin yüce emrinin gereği olmakla, emir ve ferman veliyyü'l-emr (padişah) hazretlerindir.

Belge 3: Avusturya musiki şınasanından Profesör Mösyö Jozeph Solçer'e dördüncü rütbeden Osmanî Nişanı ihsan buyurulduğu. (1332Ca-017) (Osmanlı Arşivi (CB.DAB.OA.), *İrade Mabeyn-i Hümayun* [İ.MBH.] No.15 Gömlek No.17.).

Avusturya mûsikîşınasânından Profesör Mösyö Joseph Solçer'e fenn-i mûsikîdeki maharetini takdiren taraf-ı eşref hazret-i padişâhîden dördüncü rütbeden nişan-ı âli-i Osmanî ihsan buyurulmak olduğundan muamele-i lazîminin icrası şerefsudur buyurulan irade-i seniyye-i cenâb-ı tâcdârî iktizayı celilesinden olmağla ol babda emru ferman hazreti menlehul emrindir.

Cemadiye'l-evvel sene 332

Serkâtib Hazret-i Şehriyârî

Günümüz Türkçesiyle

Avusturyalı müzisyenlerden Profesör Mösyö Joseph Solçer'e, müzik ilmindeki mahareti takdir edilerek, yüce padişah hazretleri tarafından dördüncü rütbeden Osmanlı Nişanı ihsan buyurulduğundan, gerekli

işlemlerin yapılması hususunda padişahın yüce iradesi çıkmıştır.

Bu, yüce iradenin gereği olmakla, bu hususta emir ve ferman padişah hazretlerindir.

Tarih: Cemaziyevvel 1332 (Mart/Nisan 1914)
Gönderen: Padişah Hazretlerinin Serkâtibi

Osmanlı arşiv belgeleri, Batılı sanatçıların müzik icraları ve ilmî çalışmaları dolayısıyla padişah iradesiyle nişan ve madalyalarla ödüllendirildiklerini göstermektedir. Bu uygulama, müziğin Osmanlı dünyasında yalnızca bir sanat faaliyeti olarak değil, aynı zamanda diplomatik bir araç ve kültürel temsil unsuru olarak da kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Nitekim Beyoğlu Tiyatrosu'nun mûsikî müdürü Luici Arditi, Rusya Sefaretî'nin aracılığıyla padişaha takdim edilmiş ve bu iltimas üzerine kendisine beşinci rütbeden Osmanlı Nişanı verilmiştir. Bu hadise, müziğin diplomatik ilişkilerde bir tür yumuşak güç (soft power) unsuru olarak kullanıldığını ve nişanların uluslararası nezaket diplomasisinin sembolik göstergeleri hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, Dersaadet'te mukim mûsikîşinaslardan Mösyö Kezaheki, padişaha ithafen kaleme aldığı bir serenadı takdim etmiş ve bu eser padişahın yüksek beğenisine mazhar olmuştur. Bunun üzerine kendisine Altın Liyakat Madalyası ihsan edilmiştir. Bu örnek, sanatçının doğrudan padişah şahsına hitap eden bir jesti karşısında mükâfatlandırıldığını, yani bireysel sanat performansının Osmanlı saray kültüründe ödüllendirme mekanizmasını tetiklediğini göstermektedir.

Bir diğer örnekte ise Avusturyalı müzik bilgini Profesör Joseph Solçer, “fenn-i mûsikî”deki ilmî ve sanatsal mahareti dolayısıyla dördüncü rütbeden Osmanlı Nişanı ile taltif edilmiştir. Burada dikkat çeken husus, ödüllendirmenin yalnızca icraya değil, müzik biliminin ilim yönüne de yönelmiş olmasıdır. Bu da Osmanlı'nın müziği aynı zamanda bir ilim ve disiplin olarak gördüğünün işaretidir.

Üç belge birlikte değerlendirildiğinde, Osmanlı Devleti'nin müziği hem diplomatik ilişkilerde bir nezaket vasıtası, hem de sanatkârane mahareti teşvik eden bir kültürel unsur olarak kullandığı anlaşılmaktadır. Farklı vesilelerle verilen nişan ve madalyalar, padişahın şahsi beğenisini yansıtmakla birlikte, devletin Batılı kültür çevreleriyle ilişkilerini pekiştiren sembolik bir işlev de üstlenmiştir. Böylelikle müzik, Osmanlı modernleşme

sürecinde siyasî, kültürel ve ilmî alanları birbirine bağlayan güçlü bir araç olarak işlev görmüştür.

Osmanlı Devleti'nden nişan alan batılı sanatçılar arasında Franz Liszt de yer almaktadır. Avusturya sefiri aracılığıyla saraya başvurarak —o dönemde henüz sanatçılara nişan verilmesi teamül hâline gelmemişken— bir nişan talebinde bulunmuştur. Liszt'in, muhtemelen konserlerinde bis parçası olarak da seslendirdiği, Giuseppe Donizetti'nin 'Mecidiye Marşı'nı temel alarak bestelediği görkemli parafrazı (yeniden yorumlama) 'Grande Paraphrase de la Marche de Giuseppe Donizetti, composée pour Sa Majesté le Sultan Abdul Medjid-Khan' başlığını taşımaktadır. Bu eserin notaları, dönemin Hariciye Nazırı Ali Efendi (sonradan Sadrazam Ali Paşa) tarafından Mustafa Reşid Paşa'ya iletilmiştir. Sarayda Sultan Abdülmecid'in huzurunda icra edilen bu eser büyük takdir toplamış; bunun üzerine padişah Liszt'e dördüncü derece Mecidiye Nişanı ile birlikte değerli mücevherlerle süslenmiş bir kutunun hediye edilmesini emretmiştir. Böylece Liszt'e verilen bu taltif, Osmanlı'da sanatkârlara nişan tevcih edilmesinin başlangıç noktası olmuştur.⁴¹

19. yüzyılın yorumcuları da özellikle Avrupalılardı. Sarayda yer alan piyanistler arasında virtüözlük derecesinde piyano mûsikîsi de yazan Burlani ve Liszt'in talebesi olan Heygei en sevilen isimlerdendi. Heygei solistliği ile birlikte itibar bakımından tanınan bir hoca ve besteciydi. Kendisine verilen nişanlar arasında "Officier de L'Academie" anılmaya değer diplomatik bir hediyedir.⁴²

308

Mehterhane 1828 yılında II. Mahmud tarafından lağvedilmiştir. Yerine Muzıka-i Hümayun adlı Batı tarzında mûsikî yapan ve eğitimler veren saray bando okulu kurulmuştur. Bu okulun başına III. Selim'in yakın dostu, Napolyon'un emekli bando subayı Giuseppe Donizetti getirilerek kuruluşunu sağlamıştır. Donizetti burada görev yaptığı süre zarfında padişahın takdirini kazanarak kendisine çeşitli hediyeler ihsan edilmiştir.⁴³ Giuseppe Donizetti Paşa "Paşa rütbesi" ve çeşitli nişanlar ve "legion d'honneur" verilmiştir.⁴⁴ Légion d'honneur (tam adıyla *Ordre national de la*

⁴¹ Vedat Kosal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Klasik Batı Müziği", *Mûsikî Mecmuası* 52/465 (Haziran 1999), 24.

⁴² Kosal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Klasik Batı Müziği", 23.

⁴³ Tanrıkorur, *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi*, 26.

⁴⁴ Kosal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Klasik Batı Müziği", 22.

Légion d'honneur), Fransa'nın en yüksek ve en prestijli devlet nişanıdır.⁴⁵

1819–1900 yılları arasında yaşamış olan Callisto Guatelli, 1845'te Naum Tiyatrosu'nda görev almış, kısa sürede maestro, piyanist ve besteci kimliğiyle tanınmıştır. Ertesi yıl Çırağan Sarayı'nda padişah huzurunda verdiği solo piyano resitaliyle büyük beğeni toplamış ve karşılığında 5000 kuruş atıyye ile ödüllendirilmiştir. Giuseppe Donizetti'nin 12 Şubat 1856'daki vefatının ardından, Guatelli Muzika-i Hümayun'un idaresine getirilmiştir. Kendisine 1857'de dördüncü derece Mecidî Nişanı, 1861'de Miralay rütbesi, 1863'te dördüncü derece Osmanî Nişanı, 1875'te Mirliya rütbesi, 1885'te ikinci derece Mecidî Nişanı ve 1893'te birinci derece Mecidî Nişanı tevcih edilmiştir. Ayrıca Sultan II. Abdülhamid için Hamidiye ve Yıldız Marşlarını, Sadrazam Mehmed Fuad Paşa'ya ise Osmanlı Sergi Marşı'nı ithaf ederek Osmanlı müzik hayatına önemli katkılarda bulunmuştur.⁴⁶

1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte mehterhâne de tarihe karışmış, bunun yerine kurulan modern ordu Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye için ihtiyaç duyulan yeni bir askerî bando, Muzika-i Hümayun adıyla teşkil edilmiştir. Batı mûsikîsinin Osmanlı'da yaygınlık kazanmasında Muzika-i Hümayun, mûsikî eğitiminin ve intikalinin değişiminde dönüm noktası olmuştur.⁴⁷ 19. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Muzika-i Hümayun'un mûsikî çalışmalarında İtalyan ekolünün hâkimiyeti giderek azalmış, bunun yerine Fransız ekolünün etkisi daha belirgin hale gelmeye başlamıştır.⁴⁸ Bu dönemde İspanyol kökenli piyanist, org sanatçısı, orkestra şefi ve besteci olan Fernando de Aranda, 1886 yılında Paris Büyükelçisi Esad Paşa'nın tavsiyesi üzerine Osmanlı sarayına davet edilerek Muzika-i Hümayun'da görevlendirilmiştir. Aranda'ya hizmetleri karşılığında Osmanlı yönetimi tarafından farklı tarihlerde pek çok nişan ve rütbe tevcih edilmiştir. Bu bağlamda, 1887'de üçüncü dereceden Osmanî Nişanı, 1889'da üçüncü dereceden Mecidî Nişanı, 1892'de ikinci dereceden Mecidî Nişanı, 1893'te Miralay rütbesi, 1894'te ikinci dereceden Osmanî Nişanı, 1895'te Mirliya rütbesi, 1897'de hem altın hem gümüş Liyakat Madalyası ile birinci dereceden Mecidî Nişanı, 1899'da Ferik rütbesi, 1903'te birinci dereceden Osmanî Nişanı, 1905'te altın ve gümüş İmtiyaz Madalyaları

⁴⁵ Bkz. Rıdvan Karluk, "Fransa Gibi Düşman Bir Ülkeden Legion D'honneur Nişanı Alanlar Bunları İade Etmelidir", *Anka Enstitüsü* (18 Eylül 2020).

⁴⁶ Alimdar, *Osmanlı'da Batı Müziği*, 90.

⁴⁷ Benlioğlu, *Saray ve Müsikî*, 114.

⁴⁸ Emel Doğan Uğurlu, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Avrupa Müziğinin Gelişiminde Fransız Ekolünün Etkisi", *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)* 7/34 (2023), 1094.

ve nihayet 1908’de Murassa Osmanî Nişanı ile taltif edilmiştir.⁴⁹

1867–1956 yılları arasında yaşamış olan Arturo Stravolo, Tepebaşı Tiyatrosu’nda sahnelediği temsilleriyle Sultan II. Abdülhamid’in dikkatini çeken ve saraya davet edilen İtalyan sanatçılardandır. Padişah huzurunda gerçekleştirdiği oyunun büyük beğeni toplaması üzerine kendisine atıyye ile ödüllendirilmiştir.⁵⁰ İstanbul’da birkaç sene daha kalan Stravolo da Muzıka-i Hümâyun’a alınır. Arturo Stravolo’ya 1893 yılında Sanayi Madalyası, 1894 yılında beşinci derece Mecidî Nişanı, 1897 yılında üçüncü derece Mecidî Nişanı, 1898 yılında Mülazım Rütbesi, 1902 yılında Sol Kolağası Rütbesi, 1904 yılında Binbaşı Rütbesi, 1905 yılında Altın Liyakat Madalyası, 1907 yılında Kaymakam Rütbesi verilmiştir.⁵¹ Osmanlı sarayından atıyye ile ödüllendirilen yabancı mûsikîşinaslar arasında en yüksek meblağı alan isim, 1000 kuruş ile Mirliwa rütbesindeki Aranda Paşa olmuştur. Onu 700 kuruş ile Arturo Stravolo takip eder. Bunun yanı sıra Alfredo Stravolo 600 kuruş, Salvatore Stravolo 550 kuruş, Raffaele Borghini 550 kuruş ve Luigi Falconi de 550 kuruş atıyye ile taltif edilen sanatçılar arasında yer almıştır.⁵²

Rossini iki Osmanlı padişahına (Sultan II. Mahmud, Sultan Abdülmecid) birer Türk Marşı ithaf etmiştir. Bu marşlar Mahmudiye ve Mecidiye marşlarıdır. 1849’da Paris’teki Osmanlı Sefaretinin orkestrasını idare eden Johann Strauss, Sultan Abdülmecid’e bir marş sunarken, kardeşi Eduard Strauss da bir "Huldigungen-Walzer"le arz-ı tazimat ediyordu. Meşhur piyanist ve kompozitör Henri Herz "Marche Nationale"’mî, Alfred Gungl "Esquisses Caucasiennes" adlı eserini ve Saint-Saens “Türk Marşı”’nı padişaha ithaf etmişti.⁵³

Sonuç

Bu araştırma, Osmanlı diplomasi pratiğinde mûsikî hediyelerinin yalnızca estetik bir armağan veya bireysel bir taltif olmadığını aynı zamanda kültürel temsilin, diplomatik protokolün ve devletlerarası ilişkilerin stratejik bir unsuru olduğunu ortaya koymuştur. İncelenen belgeler ve rivayetler, 16. yüzyılda Fransa Kralı I. François’ın gönderdiği orkestranın Osmanlı–Fransız ilişkilerinde kayda değer bir sembolik jest olduğunu ve “Frenkçin” usulünün doğuşuna dair farklı yorumlara zemin hazırladığını göstermektedir. 17.

⁴⁹ Alimdar, *Osmanlı’da Batı Müziği*, 98.

⁵⁰ Gilberto Primi, *Yeni İstanbul Gazetesi* (04 Mayıs 1955).

⁵¹ Alimdar, *Osmanlı’da Batı Müziği*, 102.

⁵² Alimdar, *Osmanlı’da Batı Müziği*, 99.

⁵³ Kosal, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Klasik Batı Müziği”, 24.

yüzyılın sonunda İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in Sultan III. Mehmed'e takdim ettiğı mekanik org, hem teknik ve kültürel yenilikleri yansıtmış hem de İngiliz-Osmanlı ticari ilişkilerinin güçlendirilmesinde diplomatik bir araç olarak işlev görmüştür. 18. yüzyılda Sultan III. Ahmed'in Lehistan Kralı II. August'a hediye ettiğı mehter takımı, Osmanlı'nın askerî ve kültürel mirasını Avrupa'ya taşıyan bir armağan niteliğı taşımış; 19. yüzyılda yabancı mûsikîşinaslara verilen nişan, madalya ve unvanlar ise kültürel diplomasinin kurumsallaştığını ortaya koymuştur.

Bu örnekler, mûsikî hediyeletlerinin Osmanlı'nın diplomatik ilişkilerinde çok boyutlu işlevler üstlendiğini kanıtlamaktadır. Orkestra ve "Frenkçin" usulü örneğı, Batı'dan aktarılan müziksel unsurların Osmanlı mûsikisinde yeniden yorumlanmasına işaret ederken; Dallam'ın orgu vakası, estetik beğeni ile şer'î hassasiyetlerin nasıl bir arada var olduğunu göstermektedir. Mehterin Avrupa saraylarına armağan edilmesi, Osmanlı'nın askerî kimliğini kültürel bir jest aracılığıyla dışa yansıttığını ortaya koyarken, Avrupalı devletlerin bu geleneğı yüzeysel biçimde taklit etmeleri kültürel farklılıkların belirleyici rolünü açığa çıkarmaktadır. 19. yüzyıldaki taltif uygulamaları ise, yabancı sanatçıların onurlandırılması üzerinden Osmanlı'nın Batı ile ilişkilerinde kültürel diplomasiyi bilinçli ve sistematik bir politika haline

Mûsikî hediyeletleri Osmanlı'nın diplomasi tarihinde ittifakların pekiştirilmesinde, uluslararası temsilde sembolik mesajların iletilmesinde ve kültürel politikanın yönlendirilmesinde önemli bir araç olmuştur. Rivayetlerin farklı kaynaklarda çeşitlenmesi, bu bilgilerin tarihsel doğruluğunun eleştirel bir süzgeçten geçirilmesini zorunlu kılarken, arşiv belgeleri rivayetlerin teyidinde temel bir doğrulama zemini sağlamaktadır. Böylece bu çalışma, Osmanlı diplomasi tarihinde mûsikî hediyeletlerinin kültürel diplomasinin ayrılmaz bir parçası olduğunu ortaya koymakta ve literatürde çoğı kez rivayetlere dayalı olarak aktarılan bu konuyu kaynak temelli bir yaklaşımla yeniden değerlendirmektedir.

Kaynakça

- Aksoy, Bülent. *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Mûsikî*. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2003.
- Alimdar, Selçuk. *Osmanlı'da Batı Müziği*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Aracı, Emre. "Topkapı Sarayı'nın Yitik İngiliz Orgu". *Andante Dergisi* 151 (Mayıs 2019), 36-41.
- Bardakoğlu, Ali. "Hediye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/151-155. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- Benlioğlu, Selman. *Saray ve Musiki*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2018.
- Berry, Mark. "from Angels to Orchestra (PART I): an iconographic history of the triangle through the 19th Century". *Publicación electrónica disponible en [consulta 12-09-2021]*. 22 Eylül 2016. Erişim 28 Ağustos 2025.
- Bibby, Miriam. "Thomas Dallam's Visit to the Sultan of Turkey". *Historic UK*. Erişim 19 Mayıs 2024. <https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofEngland/Thomas-Dallam/>
- Bourdelot, Pierre - Bonnet, Jacques. *Histoire de la musique et de ses effets depuis son origine jusqu'à présent*. Amsterdam: Cochart, 1715.
- Budak, Ogün Atilla. *Türk Müziğinin Kökeni-Gelişimi*. Ankara: Phoenix, 2006.
- Couto, Dejanirah (ed.). *Harp ve Sulh; Avrupa ve Osmanlılar*. çev. Şirin Tekeli. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2010.
- Davison, Roderic. "Tanzimat Döneminde Osmanlı Diplomasisinin Modernleşmesi". çev. Hayrettin Pınar. *Tanzimat*. ed. Halil İnalcık - Mehmet Seyitdanlıoğlu. Ankara: Phoneix Yayınları, 2006.
- Frazee, Charles A. *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire 1453-1923*. Newyork: Cambridge University Press, 2006.
- Glück, Heinrich. "16-18. Yüzyıllarda Saray Sanatı ve Sanatçılarıyla Osmanlıların Avrupa Sanatları Bakımından Önemi". *Belleken* 32/127 (1968), 355-380.
- İskit, Temel. *Diplomasi Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Karluk, Rıdvan. "Fransa Gibi Düşman Bir Ülkeden Legion D'honneur Nişanı Alanlar Bunları İade Etmelidir". *Anka Enstitüsü*. 18 Eylül 2020. Erişim 28 Ağustos 2025. <https://ankaenstitusu.com/fransa-gibi-dusman-bir->

ulkeden-legion-dhonneur-nisani-alar-bunlari-iade-etmelidir/

Kosal, Vedat. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Klasik Batı Müziği”. *Musiki Mecmuası* 52/465 (Haziran 1999), 17-24.

Kütahyalı, Önder. “Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa Müziği”. *Musiki Mecmuası* 52/465 (1999), 30-35.

Mutçalı, Serdar. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.

Ortaylı, İlber. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

Öncel, Mehmet. *Kazım Uz Müzik Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları, Birinci Baskı., 2023.

Özkan, İsmail Hakkı. “Firenkçin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/133. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Primi, Gilberto. “Osmanlı Sarayı’nda İtalyan tiyatrosu.” *Yeni İstanbul Gazetesi* (04 Mayıs 1955), blm. Tarihten Damllalar. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/18720>

Shmygol, Maria. “A Gift Fit for a Sultan: Thomas Dallam’s Clockwork Organ”. *Medieval and Early Modern Orients*. Erişim 18 Mayıs 2024. 313 <https://memorient.com/articles/a-gift-fit-for-a-sultan-thomas-dallams-clockwork-organ>

Tanrıkorur, Cinuçen. *Osmanlı Dönemi Türk Musikisi*. Dergah Yayınları, 2016.

Uğurlu, Emel Doğan. “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Avrupa Müziğinin Gelişiminde Fransız Ekolünün Etkisi”. *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)* 7/34 (2023), 1085-1096.

Yiğit, İrfan. “Osmanlı Arşiv Vesikalarında Mûsikîşinaslara Verilen Devlet Nişanları ve Madalyalar”. *Van İlahiyat Dergisi* 12/21 (2024), 36-53.

Yiğit, İrfan. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Mûsikî ve Yasaklar*. İstanbul: Dört Mevsim Kitap, 2023.

Istanbul Elsewhere. “The Organ That Dazzled the Grand Seigneur”. Erişim 19 Eylül 2024. <https://www.istanbulelsewhere.com/istanbul-london-connection/the-organ-that-dazzled-the-grand-seigneur>

Arşiv Belgeleri

(CB.DAB.OA.), Osmanlı Arşivi,, *İrade.Hariciye*, [İ.HR.], No.8015, Gömlek No.151. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>

(CB.DAB.OA.), Osmanlı Arşivi, *İrade Mabeyn-i Hümayun*,[İ.MBH.], No.1, Gömlek No.11. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>

(CB.DAB.OA.), Osmanlı Arşivi, *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi*, [DH.MKT.], No.1142, Gömlek No.41. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>

(CB.DAB.OA.), Osmanlı Arşivi, *Yıldız Perakende Evrakı, Teşrifat-ı Umumiye Dairesi*, [Y.PRK.TŞF.] No.3, Gömlek No.76.01. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>